

ПЕРЕДУМОВИ ТА ПРИЧИНИ ЗАРОДЖЕННЯ РЕФОРМАЦІЙНОГО РУХУ В АНГЛІЇ

Гураль Віктор,

магістрант I-го року навчання
історичного факультету
Тернопільського національного педагогічного
університету імені В. Гнатюка
e-mail: viktorgural221@gmail.com

Науковий керівник: **Прийдун Степан,**

кандидат історичних наук, доцент,
кафедра всесвітньої історії та релігієзнавства
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

Європейська Реформація XVI ст. мала справу з релігійними ідеями. Цьому рухові неодмінно був притаманний релігійний елемент, хоча він мав також політичний, соціальний та економічний вимір. Розвиток ідеологій визначають соціальні й економічні проблеми. Користуючись таким підходом до історії, Реформацію слід засадничо вивчати на рівні історії соціальної, яка має ключі до походження і причиново-наслідкових зв'язків властивих їй ідей [1, с. 11].

Пізньосередньовічні церква й суспільство виказували суперечливе ставлення до релігійних ідей – творче й репресивне водночас. Визначаючи майже по всій Західній Європі політичний та інтелектуальний клімат, у якому існували богословська наука й думка, церква, поставилася до появи нових релігійних ідей творчо. А запроваджуючи засоби, за допомогою яких нові неприйнятні ідеї можна було усунути або заборонити, якщо треба, то й силою, – церква у тій самій сфері поводитися репресивно. Можливо, одна з найхарактерніших прикмет XV ст. – помітне зростання кількості теологічних теорій, а отже, й доктринальний плюралізм у релігійних осередках і університетах та нездатність частини церковників боротися з цією тенденцією. Усвідомлюючи ці факти можна констатувати, що ні події, ні ідеї XV ст. не можна адекватно зрозуміти, якщо не розглядати їх як кульмінацію тенденцій XIV і XV ст. [1, с. 13].

Наприкінці XV сторіччя вплив зрослих професійних груп був помітним у містах по всій Європі. Священик уже не міг сподіватися вдовольнити свою міську паству читанням латинської проповіді на додаток до служіння меси; якщо він хотів виправдати своє місце в суспільстві, потрібні були розумні й свіжі слова. Не міг він більше й виправдати своє привілейоване становище в міській громаді, апелюючи лише до свого покликання. У часи економічного занепаду ширилася критика кліру –

утримуваного громадою і звільненого від безбожних податків, які вона мусила платити. Антиклерикалізм був поширеним і не прив'язаним до якогось конкретного регіону Європи. Почасти він був реакцією на низький рівень рядового духовенства [1, с. 23].

У цьому наростанні антиклерикалізму треба вбачати не реакцію проти самої християнської релігії, а лише щораз більше незадоволення роллю і статусом духовенства в дедалі професійнішому, урбанізованому, але все ще християнському суспільстві [1, с. 24].

З вище вказаного можна констатувати, що пізньому Середньовіччю притаманна подвійну кризу авторитету. По-перше, явний брак ясності щодо природи, розміщення та реалізації богословського авторитету в часи, коли стрімкий інтелектуальний розвиток викликав суттєве урізноманітнення богословських опіній і плутанину щодо чіткого статусу цих опіній. По-друге, церква, хай через свою неспроможність чи небажання, не вжила заходів для придушення поглядів реформаторів, коли це ще було реально можливим. Провінційні і єпархіальні синоди, започатковані Четвертим Латеранським собором як засіб примусового насаджувати ортодоксальність, не змогли продемонструвати достатній авторитет, коли він був найбільше потрібен [1, с. 42].

Релігійні, культурні та соціальні проблеми, які реформа церкви порушила, залишаються глибокими й невичерпними донині. Крім того, це виявилось основоположним епізодом у світовій історії, оскільки він змінив світогляд англійців, навіть коли вони готувалися справити свій дивовижний вплив на західну цивілізацію. Крім того, дослідження продовжуються швидкими темпами, і навіть протягом останнього десятиліття фактичні знання були значно розширені та виправлені [3, с. 9].

В Англії Святе Письмо так довго асоціювалося з ересю Лолларда, що англійський церковний істеблішмент не ризикував ні офіційними, ні приватними перекладами [3, с. 9].

Тут ми стикаємося з одним із великих формуючих факторів у витоках Реформації. Поступове, але вражаюче зростання письмених мирян, яке вже було помітно в джерелах п'ятнадцятого століття, далеко не обмежувалося шляхтою та багатшими купцями. У перспективі це мало включати не лише критичне ставлення до Церкви, а й більш конструктивні інтелектуальні та релігійні амбіції, які не можна було виключити зі сфери релігії [3, с. 9].

Якщо середньовічна церква повільно просувалася в кондиціонуванні цього бурхливого суспільства, то середньовічна держава до п'ятнадцятого століття майже зупинилася. Поряд з протестантською Реформацією династія Тюдорів здійснила ще один вид реформ – привчання суспільства до верховенства права. Церковні історики, зокрема, схильні надмірно зосереджуватися на боротьбі між Церквою та державою, забуваючи, що

вони завжди вели моральну та соціальну боротьбу пліч-о-пліч. Реабілітація закону та уряду за часів Тюдорів має величезне значення не лише для церковної історії, але й для релігійної історії англійців [3, с. 13].

Джон Вікліф та його послідовники передбачили багато ключових доктрин протестантизму. Він визнав Біблію єдиною надійною основою віри і вимагав, щоб вона вільно передавалася мирянам. Він обмежив правдиву Церкву лише тими особами, яких Бог наперед призначив до спасіння. Він відкидав доктрину трансубстанціації як історичну новизну і як філософськи необґрунтовану, наголошуючи, що тіло і кров Христа були присутні в Євхаристії не тілесно, а як *sacramentaliter, spiritualiter et virtualiter*. Щодо папської верховенства Вікліф довго сумнівався; він також виступав за шлюб священнослужителів, засуджував чернецтво та фанатично наголошував на необхідності відмовитися від багатого та мирського духовенства. Можливо, єдиною великою доктриною реформаторів шістнадцятого століття, яку Вікліф не міг передбачити, була доктрина виправдання лишень вірою. За кілька років після його смерті ці доктрини набули широкої популярності серед городян, купців, дворянства і навіть серед деяких представників нижчого духовенства. Існували межі їхньої привабливості. Економічна неспокійність селянства загалом не заважала їхньому доктринальному консерватизму, тоді як характер маніфестів Вікліфита, разом із нападом на трансубстанціацію, відчувували переважну більшість правлячих і майнових класів [3, с. 16].

Власний секретар Вікліфа Джон Пурві посприяв прогресу, склавши набагато більш доступний переклад Біблії, основу версій Лолларда, які продовжували циркулювати в рукописах до середини правління Генріха VIII. В останнє десятиліття чотирнадцятого століття в Палаті громад виникла вокальна група прибічників Лоллардів, серед яких були кілька лицарів із дому молодого короля Річарда II. Саме ця парламентська група в 1395 році сформулювала «Дванадцять висновків», перший маніфест того, що тепер стало набагато більше, ніж академічна ересь. Цей документ, значною мірою складений англійською мовою, заслуговує на увагу як виклад тих вчень Лолларда, які так наполегливо затрималися в період протестантської Реформації. Він засуджує підпорядкування Англійської Церкви Риму разом із трансубстанціацією, клірикальною цілібатом та його несприятливими моральними наслідками. Крім того, він засуджує роботу прелатів як земних правителів і суддів, проголошує всі форми війни такими, що суперечать вченню Нового Завіту, і заперечує необхідність сповіді перед священником для спасіння. «Дванадцять висновків» є переліком вимог реформи, і тому вони не підкреслюють два головних позитивних вчення, які зараз є аксіомою для прибічників Лолларда: духовенство має наголошувати на проповіді, а не на таїнствах, і що народна Біблія має вільно передаватись у руки мирян, вчених і неосвічених. Ці численні заперечення та твердження охоплюють

переважну більшість звинувачень, висунутих лолларським єретикам у протоколах церковних судів. Без сумніву, вплив лоллардів поширювався за межі тих територій, де існували організовані збори лоллардів [3, с. 18].

Хоча виживання вікліфітівських елементів, таким чином, можна простежити в анналах англійського інакомислення до правління Марії та після нього, їхні останні прояви не мають великого значення в національній історії. До 1530 р. вони вже виконали дві свої головні заслуги перед Реформацією. По-перше, Лолларді в п'ятнадцятому столітті допоміг виключити можливість католицьких реформ, затвердивши уми англійських єпископів та їхніх чиновників у безплідному, негативному та жорсткому ставленні до будь-якої критики та до англійського Писання. З іншого боку, така секта майже неминуче ставала жертвою власних якостей. Його ворожість до інституцій призвела багатьох його прихильників або 36 потенційних прихильників до негативізму, невіри та непослідовності. Крім того, його очевидна загроза соціальній і церковній стабільності позбавила його влади захопити правлячі класи. Будучи біблійною релігією, вона не мала доступу до друкарських верстатів аж до 1530 року. Настільки обмежена та заборонена, вона могла стати не більш ніж невдалою Реформацією. Воно створило підпілля і там чекало появи визволителів. Коли нарешті настало визволення, воно було змушене, як будь-який підпільний спротив, поступитися керівництвом регулярним арміям з важчою та сучаснішою технікою. Те, що Лолларді таким чином вижив і зробив значний внесок у протестантську Реформацію, є фактом, який базується на величезних і незаперечних доказах [3, с. 27].

Формальний розрив з римським католицизмом відбувся в Англії за короля Генріха VIII (1491–1547). У 1534 р. Генріх VIII оголосив закон про верховенство і зробив себе главою Англійської церкви. Він також позакривав монастирі, а їхні землі і майно розділив між дворянством. Скасовувався культ святих ікон, статуй, реліквій католицької церкви. Крім того, він наказав, щоб кожна церква мала Біблію англійською мовою [2, с. 113].

Висновки. Спостерігаючи за тридцятьма роками, ми не можемо думати простими термінами про боротьбу протестантів проти католиків, оскільки обидві сторони, а особливо перша, демонструють глибокі розбіжності. Суміш вірувань і акцентів тепер стала майже такою ж заплутаною, як і в самій Центральній Європі. Це нове десятиліття, яке ознаменувалося в Англії рішучими політичними та конфіскаційними заходами, з точки зору доктрини залишалося нерішучим періодом суперечок і невизначеності. Тим часом політична, правова та експропріаційна Реформація тривала без зволікання на теологічну згоду. Основною точкою в мінливому світі була суттєва гармонія між королем і парламентом.

Місце королівського розлучення в історії Реформації завжди залишатиметься предметом суперечок. Протестантські автори схильні відкидати це як простий «випадок», а не справжню причину; Католики іноді вважали розлучення головною причиною катаклізму і припускали, що якби на нього не тиснули, Англія цілком могла б залишитися католицькою нацією. жодна з цих точок зору не здається цілком прийнятною. Шлюботорозлучний позов не створив ані протестантизму, ані тих антипапських і антисвященницьких сил, які згладили його шлях. Те, що такі сили були різноманітними за походженням і глибоко закладені в суспільстві, Те, що до тридцятих років вони досягли критичної інтенсивності в панівних класах і регіонах Англії, держава ніколи не послаблювала свого погляду на те, що всі бенефіції та церковні корпорації завдячують своїм фізичним існуванням королівським і благородним благодіянням, тоді як король ніколи не забував, що він є володарем усієї землі в Англії. Незалежно від того, чи був, наприклад, єпархіальний єпископ королівським міністром, він завжди зберігав великі світські обов'язки та феодалні зобов'язання. Націоналізм в англійській церкві зростав протягом середньовічних століть; можна було б перерахувати багато видатних священнослужителів, дії яких проголошують, що в усіх практичних питаннях вони вважали себе переважно англійцями, а не підданими Римського понтифіка.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мак-Грат А. Інтелектуальні витоки європейської реформації. Київ: Ніка Центр, 2008. 343 с.
2. Яроцький Я. Релігієзнавство: Навч. посібник. К.: Кондор. 2004. 308 с.
3. The English Reformation Second Edition Ag Dickens The English Reformation English Reformation Agent Professor of History at the University of London. King's College UB Innsbruck + C87518006 BT Batsford Ltd London Yerelnnahmt in Foreword AW at Tudor Seminar St Bindoff Cw Dugmore Joel Joel HURSTFIELD PATRICK COLLINSON